

Organizacja i funkcjonowanie systemów ewidencyjno-rachunkowych w małych przedsiębiorstwach w Polsce. Wyniki badań¹

Jacek Jaworski*

Sektor małych przedsiębiorstw w Polsce, zgodnie z art. 104 i 105 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej [UoSDZG], tworzą przedsiębiorstwa, które w ciągu ostatnich 2 lat:

- 1) zatrudniały średniorocznie mniej niż 50. pracowników,
- 2) osiągały roczne przychody ze sprzedaży oraz z operacji finansowych nie większe niż równowartość 10 mln euro i/lub suma ich majątku nie przekroczyła tej samej kwoty.

W ramach tak określonego segmentu przedsiębiorstw przepisy wyodrębiają dodatkowo mikroprzedsiębiorstwa, jednak na potrzeby niniejszego opracowania będą one traktowane jako składowa analizowanego sektora.

Znaczenie małych przedsiębiorstw we współczesnej gospodarce jest nie do przecenienia. W roku 2008 wytworzyły one 37,1% polskiego PKB, zatrudniały 52% pracujących i stanowiły 98,95% aktywnych firm w Polsce [Wilmańska, 2010]. Małe przedsiębiorstwa są więc istotnym sektorem polskiej gospodarki.

Podstawowym problemem, z jakim obecnie borykają się małe firmy, jest ich niska „przeżywalność”. Jako jedną z podstawowych przyczyn takiego stanu rzeczy wymienia się utrudniony dostęp małych firm do wiarygodnych i odpowiednio przygotowanych informacji o własnej kondycji oraz o warunkach gospodarowania [Nogalski, Karpacz, Wójcik-Karpacz, 2004, s. 132-136]. Wśród informacji tych, kluczową rolę odgrywają informacje o przepływach

* Dr, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku.

¹ Badania zaprezentowane w artykule zostały sfinansowane ze środków na naukę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach projektu habilitacyjnego nr N N113 292538 pt. *Wykorzystanie informacji finansowych w zarządzaniu małym przedsiębiorstwem w Polsce. Stan obecny i perspektywy rozwoju.*

finansowych w przedsiębiorstwie, o jego kondycji i osiągniętych wynikach. Ilość i jakość, a także szybkość dostarczania tak rozumianej informacji finansowej wynika z podejmowanych przez przedsiębiorców decyzji dotyczących kształtowania systemów ewidencyjno-rachunkowych, ich organizacji i automatyzacji oraz powiązań z pozostałymi elementami procesu zarządzania firmą [Nogalski, Wójcik-Karpacz, Karpacz, 2007, s. 390].

Głównym celem opracowania jest prezentacja wyników badań empirycznych dotyczących stosowanych przez małe przedsiębiorstwa w Polsce strategii organizacji i funkcjonowania systemów ewidencyjno-rachunkowych. Badanie miało odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

- 1) w jakim stopniu małe przedsiębiorstwa wykorzystują regulowane polskim prawem obowiązkowe systemy ewidencyjno-rachunkowe,
- 2) czy oprócz ewidencji obowiązkowych prowadzone są ewidencje dodatkowe,
- 3) kto zajmuje się prowadzeniem ww. ewidencji dla potrzeb przedsiębiorstwa,
- 4) w jakim stopniu małe firmy wykorzystują technologie informatyczne w prowadzeniu ewidencji rachunkowych,
- 5) i jaki rodzaj oprogramowania najczęściej jest w tym celu wykorzystywany?

Ponadto, analizując otrzymane odpowiedzi, podjęto próbę ustalenie głównych, statystycznie istotnych czynników determinujących dokonywane przez przedsiębiorców wybory.

Badanie oparto o sondaż ankietowy przeprowadzony wśród menedżerów małych przedsiębiorstw w Polsce. W ocenie jego wyników wykorzystano głównie analizę struktury uzyskanych odpowiedzi oraz elementy analizy statystycznej. Prezentację wyników poprzedzono omówieniem systemów ewidencyjno-rachunkowych stosowanych w sektorze małych firm w Polsce w kontekście ich pojemności i użyteczności informacyjnej.

9.1. Charakterystyka systemów ewidencyjno-rachunkowych stosowanych w sektorze małych firm w Polsce oraz sposobów ich prowadzenia

Podstawowym źródłem informacji finansowych w przedsiębiorstwie jest wdrożony i funkcjonujący system ewidencyjno-rachunkowy (rachunkowość). W przypadku polskich małych przedsiębiorstw, czynnikiem decydującym

o obowiązkowo prowadzonych ewidencjach zdarzeń gospodarczych jest przyjęta forma opodatkowania dochodu. Tę ostatnią przedsiębiorcy mogą zaś wybierać w oparciu o następujące przepisy prawa:

- 1) ustawę z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych [UPDOP] – dotyczy wszelkich dochodów uzyskiwanych przez osoby prawne (spółki kapitałowe),
- 2) ustawę z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych [UPDOF] – zawiera zasady ogólne opodatkowania dochodów uzyskiwanych przez przedsiębiorstwa osób fizycznych,
- 3) ustawę z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne [ZPDOF] – umożliwia przedsiębiorstwom osób fizycznych uproszczone ustalanie zryczałtowanego podatku dochodowego.

W zakresie doboru systemu ewidencyjno-rachunkowego, w ścisłym związku z powyżej wymienionymi ustawami podatkowymi pozostaje ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (UOR) [UOR].

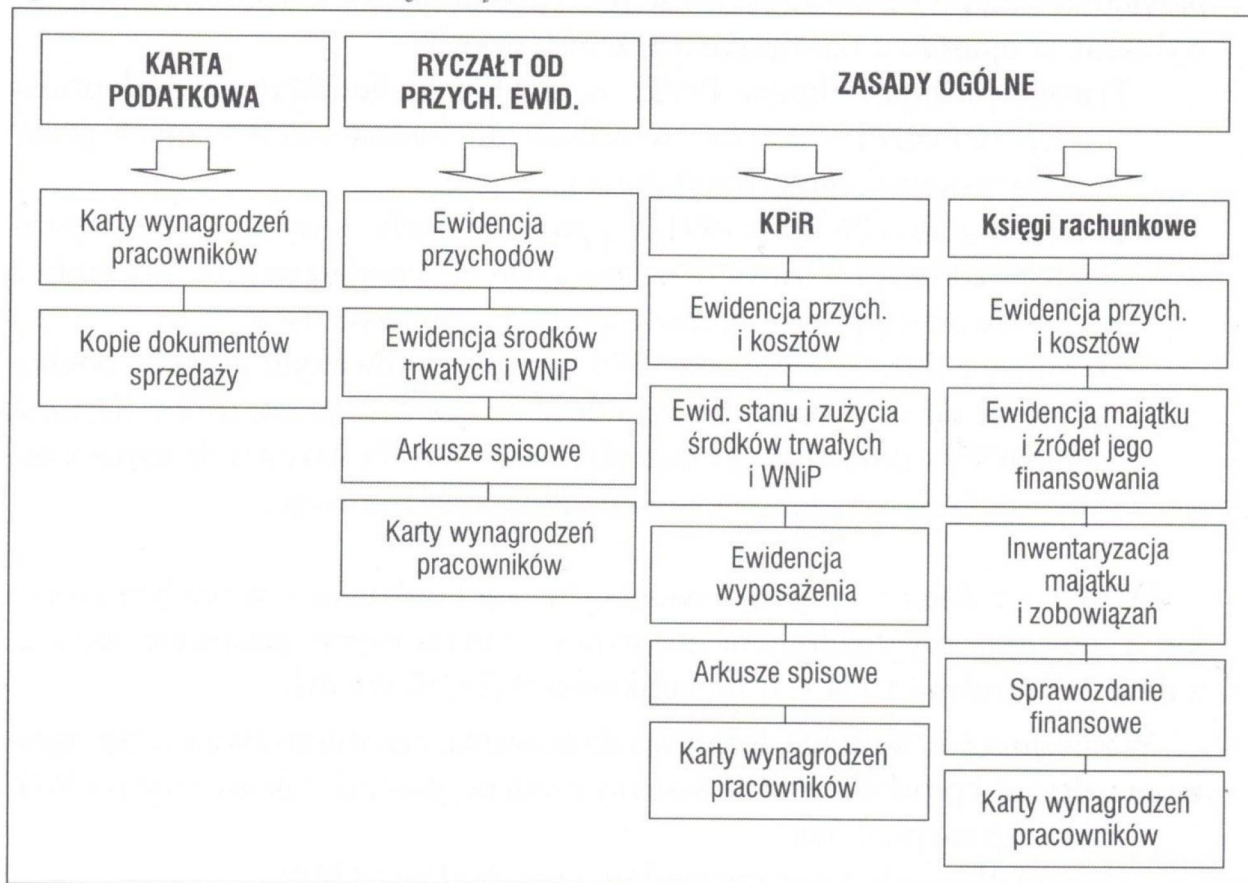
W zależności od wybranej formy opodatkowania, przedsiębiorstwa zobowiązane są wdrażać i prowadzić różne systemy ewidencyjno-rachunkowe (wykres 9.1):

- 1) księgi rachunkowe,
- 2) podatkową księgę przychodów i rozchodów (KPiR),
- 3) ewidencję przychodów w podatku zryczałtowanym,
- 4) ewidencję przy karcie podatkowej (a właściwie brak ewidencji).

Do prowadzenia klasycznej rachunkowości podwójnego zapisu (księgi rachunkowe) zobowiązane są wszystkie osoby prawne oraz przedsiębiorstwa osób fizycznych opodatkowane na zasadach ogólnych, których obroty w roku poprzednim przekroczyły 1 200 tys. euro. Pomimo szeregu uproszczeń, które mogą stosować małe firmy, rzetelnie prowadzone księgi rachunkowe wiernie odwzorowują wszystkie podstawowe kategorie finansowe dając podstawę do szerokiej oceny nie tylko efektów gospodarowania przedsiębiorstwa (wyniku finansowego), ale również czynników kształtujących te efekty (zasoby, koszty i przychody) [Jaworski, 2007a, s. 354]. Ten system ewidencyjno-rachunkowy charakteryzuje się zatem największą pojemnością informacyjną i jest dobrą podstawą do pozyskiwania kompletnych informacji finansowych.

Przedsiębiorstwa osób fizycznych, które nie przekroczyły 1 200 tys. euro przychodów często rezygnują z prowadzenia ksiąg rachunkowych. Dla tych przedsiębiorstw wiążącym przepisem dotyczącym prowadzonych przez nie ewidencji jest art. 24a ust. 1 UPDOF. Zobowiązane są one prowadzić tzw. podatkową księgę przychodów i rozchodów (KPiR).

Wykres 9.1. Struktura systemów ewidencyjno-rachunkowych dla poszczególnych form opodatkowania dochodu małej firmy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Martyniuk, 2009.

Podstawą zapisów w KPiR są kwoty przychodów oraz wydatków, które UPDOF uznaje za podatkowe koszty uzyskania przychodów. Przedsiębiorca ustala dochód (przychody minus koszty ich uzyskania), potrzebny do obliczenia zobowiązania podatkowego. Pomimo, że występują dość znaczące różnice w postrzeganiu kosztów i przychodów przez UOR i UPDOF², KPiR, podobnie jak księgi rachunkowe umożliwia wiarygodne ustalenie czynników kształtujących wynik finansowy. Wraz z KPiR podatnik zobowiązany jest prowadzić szereg ewidencji dotyczących majątku firmy (np. ewidencję środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, ewidencję wyposażenia, obowiązkową inwentaryzację zapasów itd.), lecz ta forma ewidencyjna pozbawiona jest między innymi informacji o [Jaworski 2008, s. 24]:

- należnościach i zobowiązaniach firmy,
- obrocie i stanie środków pieniężnych w przedsiębiorstwie,
- bieżącym stanie ilościowym i wartościowym zapasów.

² Różnice te wynikają przede wszystkim z wyłączeń uznawania za podatkowe koszty uzyskania przychodów niektórych kosztów prawa bilansowego, a także z odmiennych zasad ich kwalifikowania: prawo bilansowe – zasada memoriału, prawo podatkowe – zasada kasowa.

Gromadzenie powyższych informacji odbywa się jedynie fakultatywnie. KPiR jest zatem uboższym systemem ewidencyjno-rachunkowym niż księgi rachunkowe pod względem gromadzonych danych i generowanych informacji.

Podatnicy, których przychody w poprzednim roku nie przekroczyły kwoty 150 tys. euro lub też rozpoczynający działalność gospodarczą, mogą zrezygnować z zasad ogólnych opodatkowania dochodu i wybrać zryczałtowany podatek od przychodów ewidencjonowanych. Z zasady tej wyłączone są jedynie wybrane rodzaje działalności, np. prowadzenie aptek, udzielanie pożyczek pod zastaw (lombardów), kupno i sprzedaż dewiz (kantorów), niektóre wolne zawody oraz usługi wymienione w zał. 2 do ZPDOF. Osoby fizyczne, które decydują się na tę formę opodatkowania gromadzą jedynie dane dotyczące uzyskanych przychodów. Dodatkowo na koniec roku podatkowego sporządzają spis z natury składników zapasów.

W porównaniu z KPiR zryczałtowany podatek od przychodów ewidencjonowanych ogranicza pojemność systemu ewidencyjnego o poziom ponoszonych kosztów. Podstawą opodatkowania jest przychód, a ustalanie dochodu staje się czynnością fakultatywną. Pomijana w ewidencji jest większość ważnych z punktu widzenia zarządzania danych i informacji finansowych, a decyzja o ich gromadzeniu i przetwarzaniu należy do samego przedsiębiorcy [Jaworski, 2007a, s. 356].

Najprostszą formą opodatkowania dochodu jest karta podatkowa. Mogą ją stosować osoby prowadzące działalność określoną w załączniku nr 4 do ZPDOF. Wymienionych w nim jest aż 85 rodzajów działalności, głównie w zakresie usług dla ludności. Krytycznym warunkiem wyboru tej formy opodatkowania jest liczba zatrudnionych pracowników, których maksymalną liczbę dla określonego rodzaju działalności określa załącznik nr 3 do ZPDOF (nie może być ich więcej niż 3-5).

Wymiar podatku w formie karty podatkowej jest wyrażony kwotowo i zależy od rodzaju prowadzonej działalności, ilości pracowników oraz liczebności mieszkańców gminy, na której terenie działalność jest prowadzona. Ustalenie wysokości podatku nie wymaga prowadzenia żadnej szczególnej ewidencji (prowadzone są jedynie karty wynagrodzeń pracowników oraz archiwowane są kopie wystawionych dokumentów sprzedaży). Pod względem pojemności informacyjnej, karta podatkowa jest więc najuboższym systemem ewidencyjnym [Jaworski, 2007a, s. 356].

Jak wskazuje praktyka gospodarcza, firmy prowadzące informacyjnie uboższe systemy ewidencyjno-rachunkowe (KPiR, ewidencje przychodów itp.) niekiedy uzupełniają je o dodatkowe rejestry. Te fakultatywnie prowadzone ewidencje dotyczą między innymi [Jaworski, 2008, s. 25]:

- należności i zobowiązań handlowych,
- stanu i obrotu gotówki w przedsiębiorstwie,
- ilościowo-wartościowej ewidencji zapasów.

Oznacza to, że informacje dostarczane przez obowiązkowe systemy ewidencyjno-rachunkowe w ocenie tych przedsiębiorców są niewystarczające do prawidłowego zarządzania firmą. Przedsiębiorcy często nawet nie mając wiedzy ekonomicznej, bazując na własnych doświadczeniach i intuicji chcą podejmować racjonalne decyzje gospodarcze w warunkach jak najmniejszego ryzyka. Rodzące się zatem w trakcie zarządzania przedsiębiorstwem potrzeby informacyjne starają się zaspokajać prowadząc dodatkowe, skonstruowane wg własnych koncepcji podsystemy informacyjne.

Ewidencje obowiązkowe, jak i fakultatywne mogą być prowadzone przez różne osoby w firmie. W przypadku najmniejszych przedsiębiorstw i najmniej skomplikowanych systemów (ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, czasami KPiR) zazwyczaj prowadzone są przez ich właścicieli. W wielu przypadkach obowiązki te powierzane są innym pracownikom, w tym rodzinie właściciela. Większe rozmiary działalności oraz bardziej rozbudowane struktury przedsiębiorstwa powodują, że rachunkowość w przedsiębiorstwie wymaga zatrudnienia wykwalifikowanego księgowego. To z kolei powoduje wzrost kosztów pracy, który małe przedsiębiorstwa starają się minimalizować oddając prowadzenie swoich ewidencji w ręce zewnętrznych fachowców (outsourcing usług rachunkowych). Wybrane miejsce prowadzenia ewidencji rachunkowych, ale również kwalifikacje osoby je prowadzącej w zasadniczy sposób wpływają przede wszystkim na jakość informacji oraz na szybkość jej dostarczania. Stanowią zatem kluczowe elementy przyjętej strategii zarządzania informacją finansową w firmie [szerzej: Jaworski, 2006a].

Ważnym aspektem zarządzania informacją w małych przedsiębiorstwach jest również wykorzystanie nowoczesnych technik w prowadzeniu ewidencji rachunkowych. W dobie XXI w. i trwającej rewolucji informatycznej, rolę ksiąg i papieru przejęły w zdecydowanej części komputery i coraz bardziej wyrafinowane oprogramowanie [patrz: Jaworski, 2006b; Jaworski, 2007b]. Od organizacji pracy oraz wykorzystania funkcjonalności nowoczesnych technik zależy ilość i jakość informacji finansowej gromadzonej i przetwarzanej w prowadzonych systemach ewidencyjno-rachunkowych.

Oprócz omówionych powyżej aspektów, do strategii zarządzania informacją finansową zaliczyć można ponadto [Nowak, 2002, s. 26-37; Jaworski, 2010, s. 72-75]:

- przyjętą dominującą formę emitowania dowodów księgowych wewnętrznych i zewnętrznych (papierowe, elektroniczne),

- organizację i strukturę obiegu dokumentów, a także ich kontrolę wewnętrzną,
- konstrukcję, ilość i szczegółowość sporządzanych szeroko pojętych sprawozdań finansowych,
- częstotliwość raportowania oraz analizowania tychże raportów.

Składniki te mają jednak charakter wtórny i w bezpośredni sposób zależą od dokonanych przez przedsiębiorcę wyborów w zakresie formy opodatkowania, obowiązkowych i fakultatywnych ewidencji rachunkowych oraz miejsca, osoby (podmiotu) i sposobu ich prowadzenia.

9.2. Metodyka badań empirycznych

Poszukiwanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze oparte było przede wszystkim na:

- analizie danych statystycznych GUS,
- badaniu ankietowym przedsiębiorstw i analizie struktury uzyskanych odpowiedzi oraz
- elementach statystycznej analizy zależności pomiędzy uzyskanymi odpowiedziami i wybranymi cechami ankietowanych przedsiębiorstw.

Badanie ankietowe przeprowadzono metodą komputerowo wspomaganego wywiadu telefonicznego *CATI* (*Computer Assisted Telephone Interview*) wśród menedżerów małych przedsiębiorstw z terenu całej Polski. Po odrzuceniu wszystkich niekompletnych lub niespójnych ankiet, pozyskano 1008 prawidłowych odpowiedzi. Strukturę respondentów pod względem stosowanych systemów ewidencyjno-rachunkowych przedstawia tabela 9.1.

Struktura badanych przedsiębiorstw nie odbiega w sposób znaczący od zaprezentowanej w tabeli 9.5 struktury całej populacji małych przedsiębiorstw w Polsce. Pozostałymi kryteriami, jakimi kierowano się przy doborze respondentów były: charakter prowadzonej działalności, miejsce prowadzenia dzia-

Tabela 9.1. Struktura ankietowanych przedsiębiorstw

Podział	Ilość	Procent
System ewidencyjno-rachunkowy		
Księgi rachunkowe	312	30,95
KPiR	435	43,15
Ryczałt od przych. ewid.	207	20,54
Karta podatkowa	54	5,36

Źródło: Opracowanie własne.

łałości i wielkość zatrudnienia. Jako wzorcowe przyjęto dane prezentowane przez A. Wilmańską [2010] w *Raporcie o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008-2009*. Można zatem przyjąć, że wybrana próba przedsiębiorstw spełnia warunek reprezentatywności, a wnioski z badania można uogólnić na całą populację.

W tabeli 9.2 szczegółowo zaprezentowano zadane pytania oraz opcje odpowiedzi, których wybór należał do ankietowanych.

Tabela 9.2. Pytania ankietowe i warianty odpowiedzi

1. Która z obowiązkowych form ewidencji rachunkowej prowadzona jest przez Pani/a przedsiębiorstwo?	2. Czy poza ewidencjami obowiązkowymi prowadzone są w Pani/a przedsiębiorstwie dodatkowe rejestry? Jeśli tak, to jakie?
• księgi rachunkowe, • podatkowa księga przychodów i rozchodów (KPiR), • ewidencja przychodów (ryczałt od przych. ewidencjonowanych), • brak obowiązkowej ewidencji (karta podatkowa).	• ewidencja przychodów, • ewidencja kosztów, • ewidencja należności, • ewidencja zobowiązań, • ewidencja stanu i obrotu gotówki, • ewidencja ilościowa stanów magazynowych, • ewidencja stanu i zużycia środków trwałych, • inne.
3. Kto prowadzi u Pani/a w przedsiębiorstwie ww. ewidencje?	4. W jaki sposób prowadzone są u Pani/a w przedsiębiorstwie ewidencje rachunkowe?
• prowadzę samodzielnie, • zatrudniamy księgowego, • prowadzi inna osoba niż menedżer (poza księgową), • zlecamy do biura rachunkowego.	• prowadzone są ręcznie (bez użycia komputera), • prowadzone są komputerowo, • prowadzone są w sposób mieszany – niektóre przy użyciu komputera, niektóre ręcznie.
5. Jakiego oprogramowania Pani/a przedsiębiorstwo używa do prowadzenia ewidencji?	
• standardowe – ogólnodostępne na rynku, • inne – pisane pod klucz, • bazuję na oprogramowaniu biura rachunkowego, • nie używam żadnego oprogramowania.	

Źródło: Opracowanie własne.

W ankiecie zadano respondentom także pytania pomocnicze (tabela 9.3), których celem była strukturalizacja próby oraz wyodrębnienie czynników pozostających w istotnej statystycznie korelacji z udzielanymi odpowiedziami na pytania podstawowe.

W ogólnej ocenie wyników badania zastosowano analizę struktury zagregowanych odpowiedzi respondentów. Ten rodzaj analizy częściowo wykorzystano również w prezentacji uzyskanych odpowiedzi dla wybranych czynników je kształtujących.

W analizie zależności pomiędzy uzyskanymi odpowiedziami na pytania podstawowe (tabela 9.2, pyt. 1, 3, 4 i 5) a złożonymi czynnikami je kształtującymi, zastosowano test niezależności zmiennych jakościowych. Sprawdzanym testu jest empiryczna statystyka χ^2 , zbudowana na podstawie różnic między faktyczną liczbą jednostek posiadających i -ty wariant zmiennej X (warianty odpowie-

dzi na pytanie podstawowe) i j -ty wariant zmiennej Y (założony czynnik) – (n_{ij}) a liczbą \hat{n}_{ij} jednostek, jaka by wystąpiła, gdyby zmienne były całkowicie niezależne. Tę ostatnią liczbę oblicza się wg wzoru [Balicki, Makać, 1997, s. 251]:

$$\hat{n}_{ij} = n \times \left(\frac{n_{i.}}{n} \times \frac{n_{.j}}{n} \right).$$

Tabela 9.3. Założone w badaniu czynniki wpływające na strategię zarządzania informacją finansową w małych przedsiębiorstwach

Cechy charakteryzujące przedsiębiorstwo	Charakter działalności	Produkcyjna, Usługowa, Handlowa, Mieszana.	Faza cyklu życia*	Faza wejścia na rynek, Faza wzrostu, Faza stabilizacji, Faza schyłkowa
	Ilość zatrudnionych	Tylko właściciel, 1-9 pracowników, 10-19 pracowników, 20-49 pracowników,	Liczba mieszkańców miejscowości, w której prowadzona jest działalność	do 2 tysięcy, 2-20 tysięcy, 20-100 tysięcy, ponad 100 tysięcy
	Okres prowadzenia działalności	do 1 roku 1-3 lat, 3-6 lat, Ponad 6 lat,		
Cechy charakteryzujące właścic./menedżera	Płeć	Kobieta, Mężczyzna,		
	Wiek	do 35 lat, 36-50 lat, Ponad 50 lat,		
	Wykształcenie	Podstawowe lub zawodowe, Średnie zawodowe, Średnie ogólne,	Wyższe humanistyczne, Wyższe techniczne, Wyższe ekonomiczne	

* Fazę cyklu życia ustalono na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące zmian w przychodach, zyskach i za potrzebowaniu na inwestycje w przedsiębiorstwie.

Źródło: Opracowanie własne.

W oparciu o dokonane oszacowania oraz empirycznie zaobserwowane liczebności wylicza się statystykę χ^2 [Balicki, Makać, 1997, s. 251]:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^l \frac{(n_{ij} - \hat{n}_{ij})^2}{\hat{n}_{ij}}.$$

Statystyka ta ma asymptotyczny rozkład chi-kwadrat z liczbą stopni swobody wyznaczoną ilością wariantów odpowiedzi i poszczególnych czynników: $v = (k - 1) \times (l - 1)$ oraz prawostronnym obszarem krytycznym. Wartość graniczną testu oznaczaną $\chi^2_{(\alpha, v)}$ odczytuje się z tablic rozkładu chi-kwadrat, przy danym poziomie istotności α i liczbie stopni swobody v . Dla przeprowadzonego badania przyjęto $\alpha = 0,05$, co oznacza, że prawdopodobieństwo błędnego odrzucenia hipotezy o niezależności zmiennych wynosi 5% [szerzej: Balicki, Makać, 1997, s. 249-253].

Siłę zależności pomiędzy zmiennymi zmierzono wykorzystując dwie standardowe miary związku stochastycznego, a mianowicie współczynnik zbieżności T-Czuprowa i współczynnik kontyngencji C-Pearsona (tabela 9.4) [szerzej: Makać, Urbanek-Krzysztofiak, 1995, s. 155].

W tym celu przyjęto, że [Barańska, 1999]:

- 1) dla wartości obu współczynników mniejszych niż 0,3 siła zależności zmiennych jest słaba,
- 2) zależność jest umiarkowanie silna, gdy wartości współczynników mieszczą się w przedziale 0,3 do 0,6,
- 3) w przypadku, gdy wartości te są większe niż 0,6 zależność zmiennych należy ocenić jako silną.

Tabela 9.4. Współczynniki korelacji

T-Czuprow	C-Pearson
$T = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \times \sqrt{(k-1) \times (l-1)}}$	$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}}$

Źródło: Makać, Urbanek-Krzysztofiak, 1995, s. 153.

9.3. Wyniki badań

Tabela 9.5 prezentuje ilościową strukturę stosowanych systemów ewidencyjnych w sektorze małych przedsiębiorstw w Polsce w 2008 r.

Tabela 9.5. Systemy ewidencyjno-rachunkowe w polskim sektorze małych przedsiębiorstw w 2008 r. (w tys.)

System ewidencyjno-rachunkowy	Mikroprzedsiębiorstwa		Małe przedsiębiorstwa		Ogółem	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Zasady ogólne	1 260,4	70,5	55,0	100,0	1 315,4	71,4
Księgi rachunkowe	107,1	6,0	36,9	67,1	144,0	7,8
KPiR	1 153,3	64,5	18,1	32,9	1 171,4	63,6
Ryczałt od przych. ewidencjonowanych	420,8	23,5	0,0	0,0	420,8	22,8
Karta podatkowa	106,8	6,0	0,0	0,0	106,8	5,8
Razem	1 788,0	100,0	55,0	100,0	1 843,0	100,0

Źródło: Opracowania własne na podstawie: Raport GUS, 2008.

W sektorze małych firm w Polsce dominującym systemem ewidencyjno-rachunkowym jest KPiR. Stosuje ją ponad 63% polskich małych przedsiębiorstw. Prawie 23% przedsiębiorstw opodatkowanych jest zryczałtowanym podatkiem dochodowym od przychodów ewidencjonowanych. Z karty podatkowej korzysta 5,8% firm. Jedynie w 7,8% firm prowadzone są księgi rachun-

kowe pozwalające na pełny dostęp do wszystkich omówionych w poprzednich rozdziałach informacji.

Na podstawie wyników ankiety podjęto próbę ustalenia czynników, od których zależy wybór systemu ewidencyjno-rachunkowego. Statystycznie istotną zależność stwierdzono dla sześciu cech (tabela 9.6). Stosowany system ewidencyjno-rachunkowy zależy najsilniej od ilości zatrudnionych pracowników (wielkości przedsiębiorstwa). Znaczącą siłą charakteryzuje się także korelacja tegoż systemu i wykształcenia przedsiębiorcy. W pozostałych przypadkach jej siła jest niewielka.

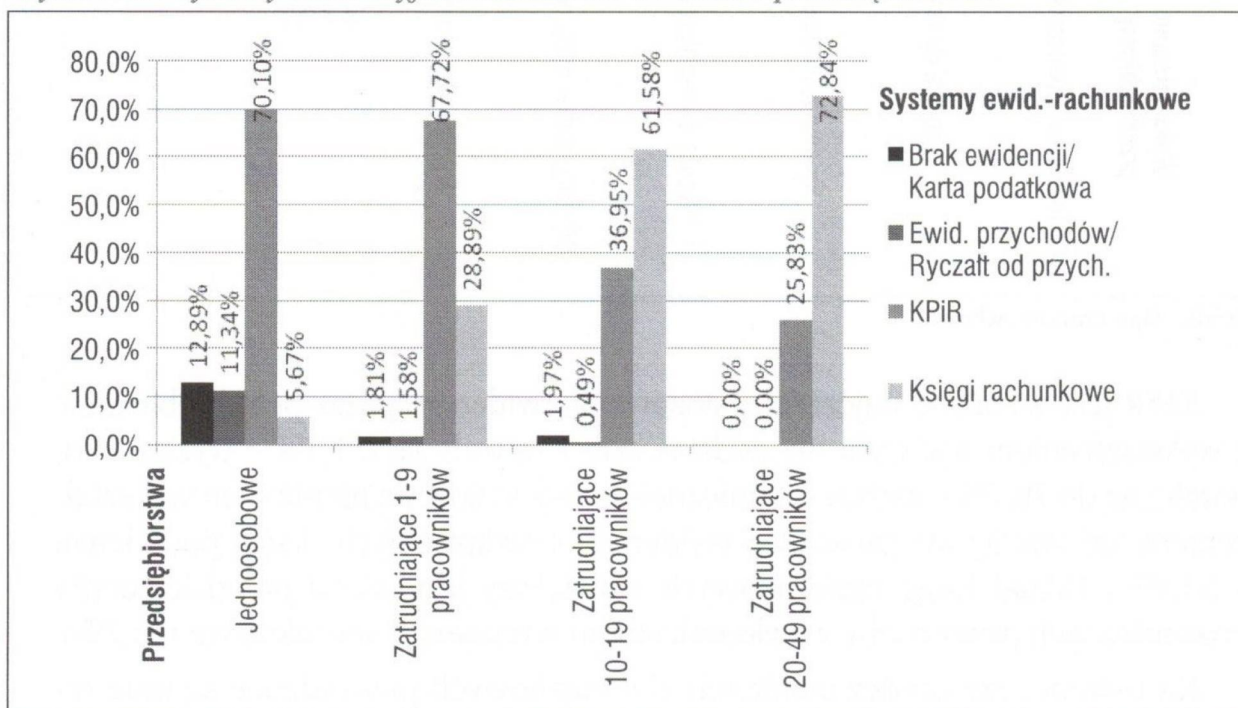
Tabela 9.6. Cechy przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy skorelowane ze stosowanym systemem ewidencyjno-rachunkowym

Czynniki/cechy	Przedsiębiorstwa				Właściciela	
	Charakter działaln.	Zatrudnienie	Okres działaln.	Liczba mieszk.	Płeć	Wykształcenie
χ^2 empiryczna	50,61	308,56	38,21	18,46	80,19	247,02
χ^2 teoretyczna	16,92	16,92	16,92	16,92	7,82	25,00
T-Czuprow	0,1305	0,3222	0,1134	0,0784	0,2161	0,2539
C-Pearson	0,2204	0,4873	0,1927	0,1346	0,2736	0,4470

Źródło: Opracowanie własne.

Wykresy 9.2 i 9.3 prezentują strukturę stosowanych systemów ewidencyjnych w zależności od wielkości przedsiębiorstwa oraz wykształcenia jego menedżera.

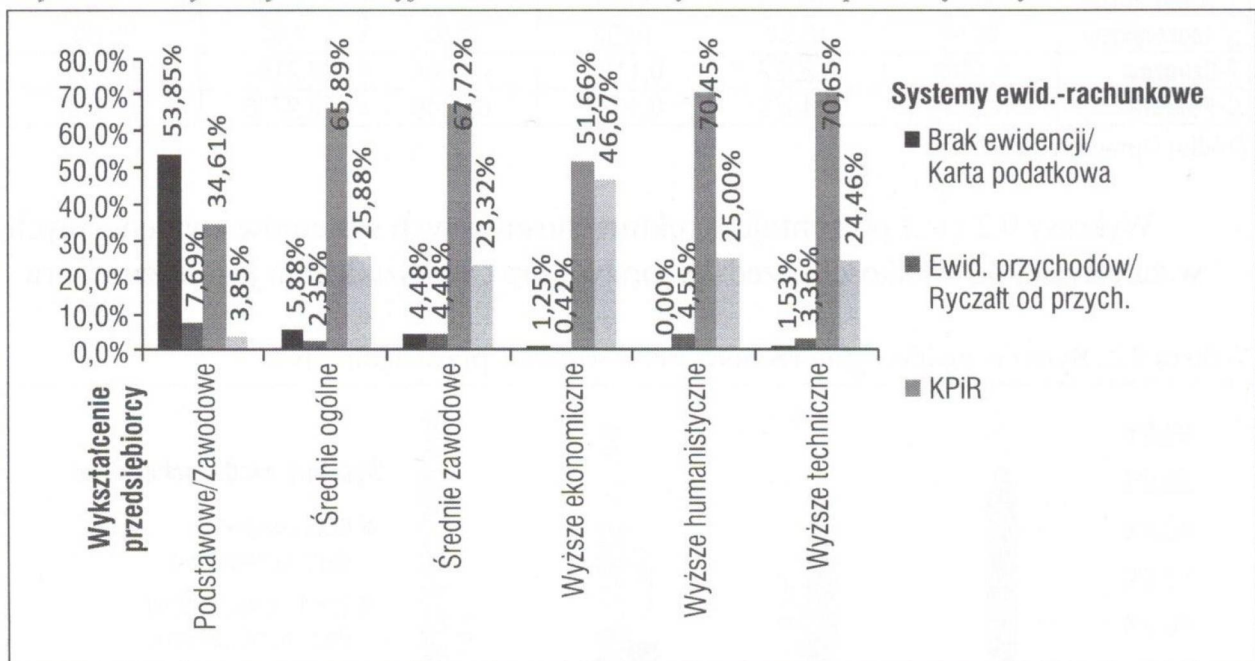
Wykres 9.2. Systemy ewidencyjno-rachunkowe a wielkość przedsiębiorstwa

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród przedsiębiorstw jednoosobowych dominującym systemem jest KPiR (70,1%). Wysokim udziałem w tej grupie przedsiębiorstw charakteryzują się brak ewidencji (karta podatkowa) (12,9%) i ewidencja związana z ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych (11,3%). Księgi rachunkowe występują jedynie w 5,7% przedsiębiorstw prowadzonych samodzielnie przez przedsiębiorców. W miarę wzrostu zatrudnienia w przedsiębiorstwach wśród stosowanych rozwiązań rachunkowych maleje udział ewidencji związanych z kartą podatkową i ryczałtem, rośnie natomiast liczba prowadzonych ksiąg rachunkowych. Dla przedsiębiorstw zatrudniających 10-19 pracowników stosowanie tychże ksiąg (61,6%) wyraźnie przeważa nad KPiR (36,9%). Przedsiębiorstwa największe prowadzą w zdecydowanej większości księgi rachunkowe (72,8%). W tej grupie przedsiębiorstw nie występują ewidencje związane z kartą podatkową i ryczałtem.

Wykres 9.3. Systemy ewidencyjno-rachunkowe a wykształcenie przedsiębiorcy

Źródło: Opracowanie własne.

KPiR jest wyraźnie najczęściej stosowaną ewidencją przez przedsiębiorców z wykształceniem wyższym niż podstawowe i zawodowe (51,7% – wyższe ekonomiczne do 70,7% – wyższe techniczne). Przedsiębiorcy z najniższym wykształceniem najczęściej nie prowadzą ewidencji obowiązkowych (karta podatkowa – 53,9%). Udział ksiąg rachunkowych największy jest wśród przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby z wykształceniem wyższym ekonomicznym (46,7%).

Na pytanie, czy oprócz ewidencji obowiązkowych prowadzone są inne rejestry twierdząco odpowiedziało 41,96% przedsiębiorstw. Tabela 9.7 prezentuje rozkład prowadzonych ewidencji fakultatywnych z przyporządkowaniem do poszczególnych obowiązków rachunkowych.

Prawie połowa przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe (47,69%) prowadzi również dodatkowe ewidencje. Według zebranych informacji powodem takiego stanu rzeczy jest konieczność „dublowania” rejestrów skojarzonych z księgami rachunkowymi (np. ewidencja gotówki, zobowiązań czy należności) prowadzonymi przez biura rachunkowe lub uszczegółowienia informacji na temat pozapieniężnej struktury rejestrowanych kategorii (np. struktura asortymentowa sprzedaży).

Ewidencje fakultatywne prowadzone są przez 37,88% przedsiębiorstw prowadzących KPiR. Najczęściej dotyczą one zobowiązań (31,5%) oraz należności (26,27%), a zatem kategorii nierejestrowanych przez KPiR. Najmniej przedsiębiorstw (16,9%) prowadzi ewidencję obrotu gotówkowego.

Tabela 9.7. Ewidencje prowadzone fakultatywnie w polskim sektorze MSP

Ewidencja/Udział	Brak ewidencji/ Karta podatkowa	Ewid. przych./ Ryczałt ewid.	KPiR	Księgi rachunkowe
Ewid. przychodów	16,22%	20,00%	22,40%	33,24%
Ewid. kosztów	16,22%	20,00%	23,42%	35,26%
Ewid. należności	16,22%	13,33%	26,27%	37,28%
Ewid. zobowiązań	10,81%	13,33%	31,50%	35,55%
Ewid. gotówki	2,70%	3,33%	16,90%	36,13%
Ilościowa ewidencja zapasów	8,11%	16,67%	20,37%	32,95%
Ewid. śr. trwałych	13,51%	16,67%	23,42%	37,57%
Inne ewidencje	10,81%	3,33%	9,78%	14,74%
Dowolna	29,73%	30,00%	37,88%	47,69%

Źródło: Opracowanie własne.

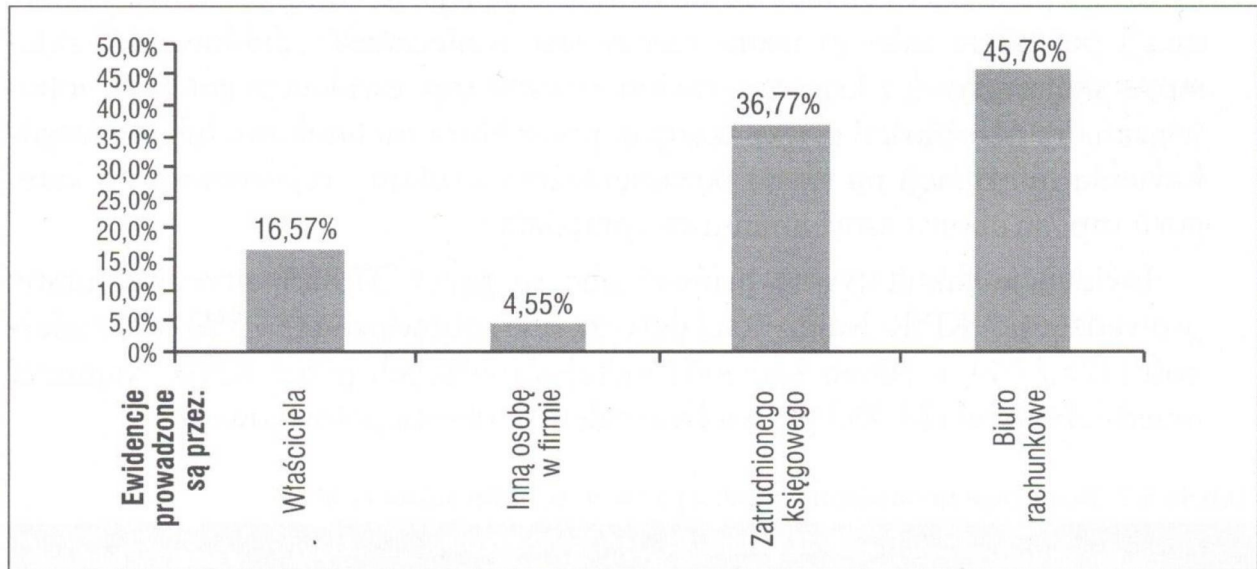
W przypadku przedsiębiorstw opodatkowanych podatkami ryczałtowymi, udział przedsiębiorstw prowadzących nieobowiązkowe ewidencje nie przekracza 30%. Najczęściej prowadzą one rejestrację przychodów i kosztów (16,22% – karta podatkowa i 20,00% ryczałt). Zobowiązania i należności ewidencjonuje jedynie 10,81-16,22% przedsiębiorstw. Obrót gotówkowy w zasadzie nie jest przedmiotem ewidencji w tychże przedsiębiorstwach (2,70-3,33%).

Wykres 9.4 prezentuje rozkład przedsiębiorstw względem miejsca i osoby prowadzącej ewidencje rachunkowe.

Największym powodzeniem wśród polskich małych przedsiębiorstw cieszy się prowadzenie ewidencji rachunkowych przez wyspecjalizowane biura rachunkowe (45,76%). Dość dużo firm (36,77%) zatrudnia własnych księgowych. Samodzielnie przedsiębiorcy prowadzą swoje księgi w 16,57% przedsiębiorstw. Najmniej firm (4,55%) powierza prowadzenie ewidencji innym osobom pracującym na rzecz przedsiębiorstwa.

Statystyczna analiza zależności pozwoliła ustalić, że wybór miejsca i osoby prowadzącej księgi zależy od wszystkich zmiennych wymienionych w tabeli 9.3, za wyjątkiem liczby mieszkańców miejscowości, na terenie której

Wykres 9.4. Miejsce i osoba prowadząca ewidencje rachunkowe w małych przedsiębiorstwach w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

prowadzona jest działalność. Wyniki testu χ^2 wraz z oszacowanymi wartościami współczynników korelacji prezentuje tabela 9.8. W większości przypadków siła wykrytych zależności jest niewielka. Jedynie rodzaj prowadzonej ewidencji, wielkość przedsiębiorstwa oraz wykształcenie menedżera w sposób istotny wpływają na wybór miejsca i osoby prowadzącej ewidencje w przedsiębiorstwie. Strukturę uzyskanych odpowiedzi w przekroju tychże trzech cech prezentują wykresy 9.5-9.7.

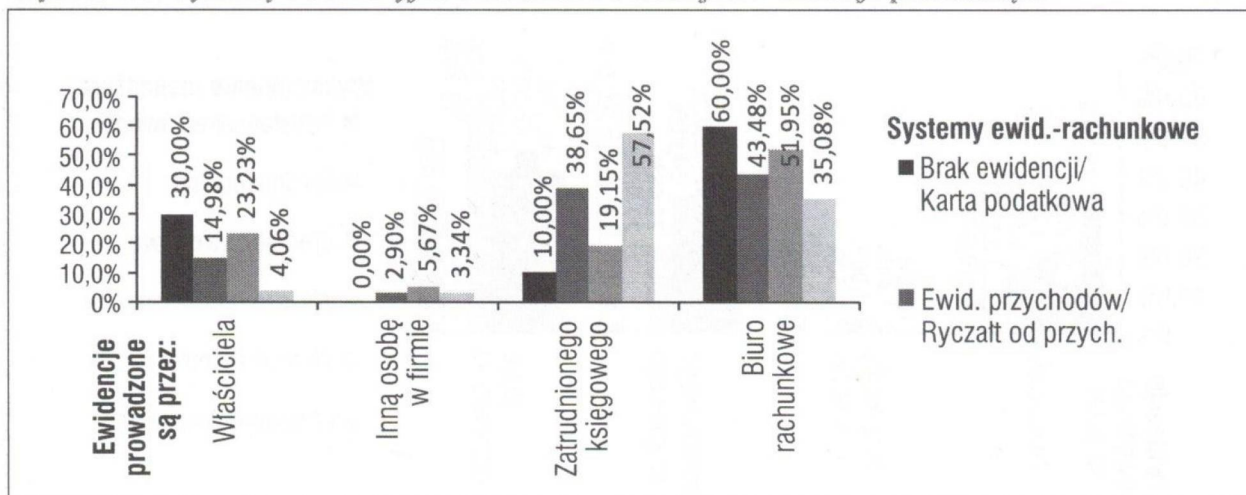
Tabela 9.8. Wybrane czynniki kształtujące wybór miejsca i osoby prowadzącej ewidencje

Czynniki/cechy	Przedsiębiorstwa					Właściciela		
	System ewid.	Char. dział.	Zatrudnienie	Okres działaln.	F. cyklu życia	Płeć	Wiek	Wykształcenie
χ^2 empiryczna	185,76	32,33	328,8	37,28	23,43	65,57	18,26	103,57
χ^2 teoretyczna	16,92	16,92	16,92	12,59	16,92	7,82	16,92	25,00
T-Czuprow	0,2262	0,1043	0,3327	0,1240	0,1527	0,1958	0,0784	0,1645
C-Pearson	0,3648	0,1778	0,4993	0,1905	0,2557	0,2496	0,1346	0,3080

Źródło: Opracowanie własne.

Menedżerowie samodzielnie prowadzą przede wszystkim ewidencje związane z kartą podatkową (30%). Najrzadziej zaś zajmują się prowadzeniem ksiąg rachunkowych (tylko w 4,06% przedsiębiorstw je prowadzących). Obowiązki prowadzenia ewidencji powierzane są innej osobie związanej z przedsiębiorstwem tylko w przypadku 5,67% firm prowadzących KPiR oraz 3,34% prowadzących księgi rachunkowe. Do prowadzenia tych ostatnich w większości zatrudniani są wykwalifikowani księgowi (57,52%). Prowadzą oni również ewidencje w 38,65% firm, których obowiązkiem jest prowadzenie KPiR. Biura rachunkowe najczęściej rozliczają zaś osoby opo-

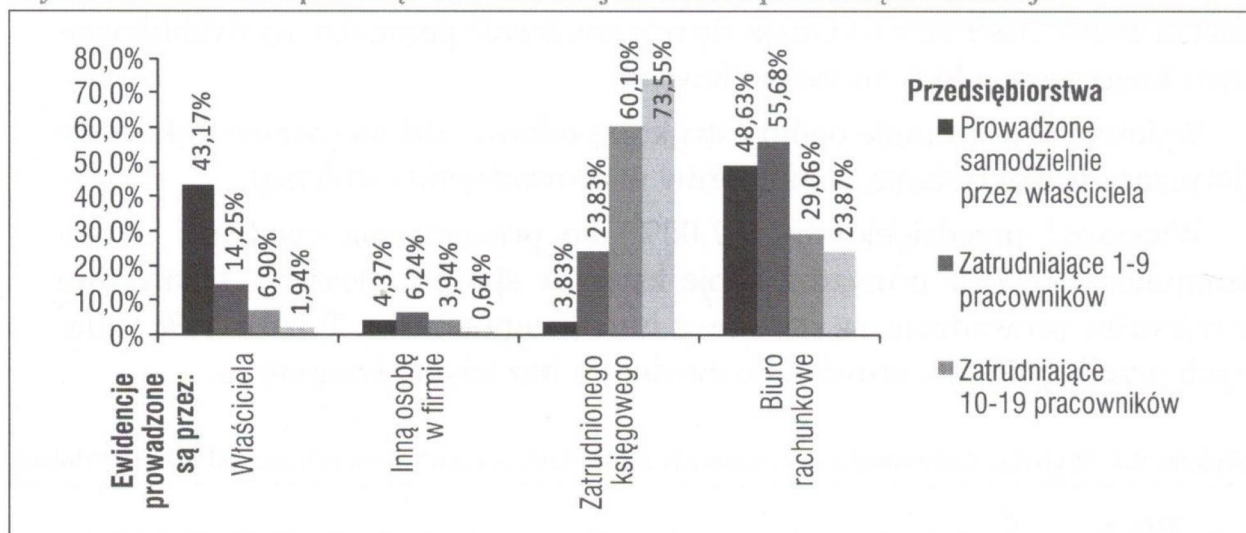
Wykres 9.5. Systemy ewidencyjno-rachunkowe a miejsce i osoba je prowadząca

Źródło: Opracowanie własne.

datkowane kartą podatkową (60,00%), prowadzą ponad połowę (51,95%) KPiR. Ich usługi najmniejszy udział mają wśród przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe (35,08%).

Wykres 9.6. Wielkość przedsiębiorstwa a miejsce i osoba prowadząca ewidencje

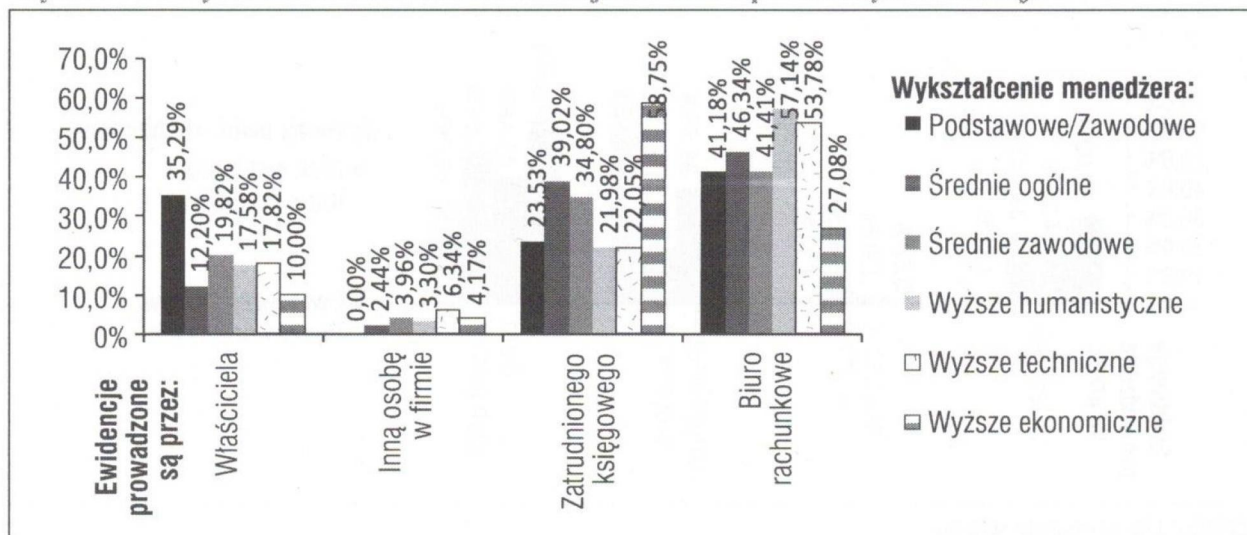

Źródło: Opracowanie własne.

Właściciele prowadzą ewidencje głównie w przedsiębiorstwach jednoosobowych (43,17%). Inne osoby niebędące księgowymi, zajmują się rachunkowością jedynie w przedsiębiorstwach zatrudniających poniżej 20 osób. Księgowi zatrudniani są przez firmy największe (73,55% dla 20-49 zatrudnionych i 60,10% dla 10-19 zatrudnionych). Natomiast usługi biur rachunkowych cieszą się największym powodzeniem wśród przedsiębiorstw zatrudniających poniżej 10 osób (55,68% dla 1-9 zatrudnionych i 48,63% dla jednoosobowych).

Samodzielnie ewidencje prowadzą najczęściej osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym (35,29%), najrzadziej zaś menedżerowie z wy-

Wykres 9.7. Wykształcenie menedżera a miejsce i osoba prowadząca ewidencje

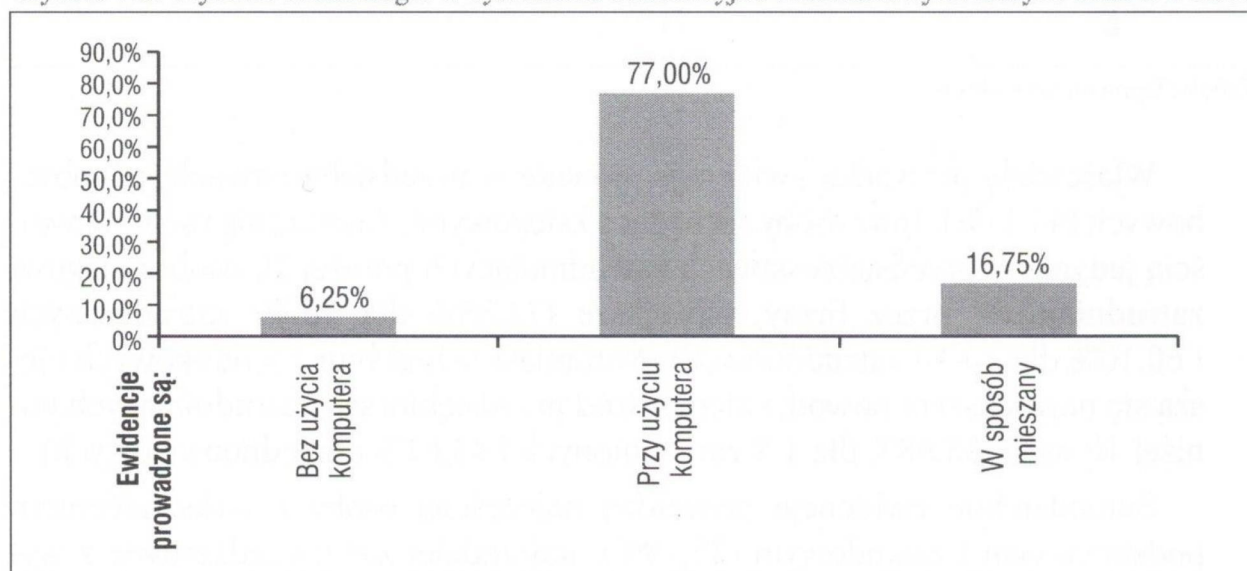
Źródło: Opracowanie własne.

kształceniem wyższym ekonomicznym (10%). Ci ostatni zatrudniają głównie księgowych (58,75%). Z biur rachunkowych korzystają przedsiębiorstwa, których właściciele posiadają wykształcenie wyższe humanistyczne (57,14%) i techniczne (53,78%). Sposoby prowadzenia ksiąg przez menedżerów z wykształceniem średnim rozkładają się równomiernie pomiędzy wykwalifikowanym księgowym a biurem rachunkowym.

Wykres 9.8 prezentuje ogólną strukturę odpowiedzi na pytanie ankietowe dotyczące wykorzystania komputerów w prowadzeniu ewidencji.

Większość przedsiębiorstw (77,00%) do prowadzenia ewidencji używa komputera. 16,75% prowadzi swoje księgi w sposób mieszany, tj. niektóre z rejestrów prowadzone są ręcznie, a inne komputerowo. Tylko 6,25% badanych przedsiębiorstw prowadziło ewidencje bez użycia komputera.

Wykres 9.8. Wysokie technologie w systemach ewidencyjno-rachunkowych małych firm w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

Analiza zależności wykazała, że wykorzystanie wysokich technologii w systemach ewidencyjno-rachunkowych jest wzajemnie powiązane z rodzajem prowadzonej ewidencji, charakterem prowadzonej działalności, wielkością przedsiębiorstwa oraz liczebnością miejscowości, na terenie której działalność jest prowadzona, a także z fazą cyklu życia firmy, wiekiem i wykształceniem przedsiębiorcy (tabela 9.9). We wszystkich jednak przypadkach jest to zależność słaba.

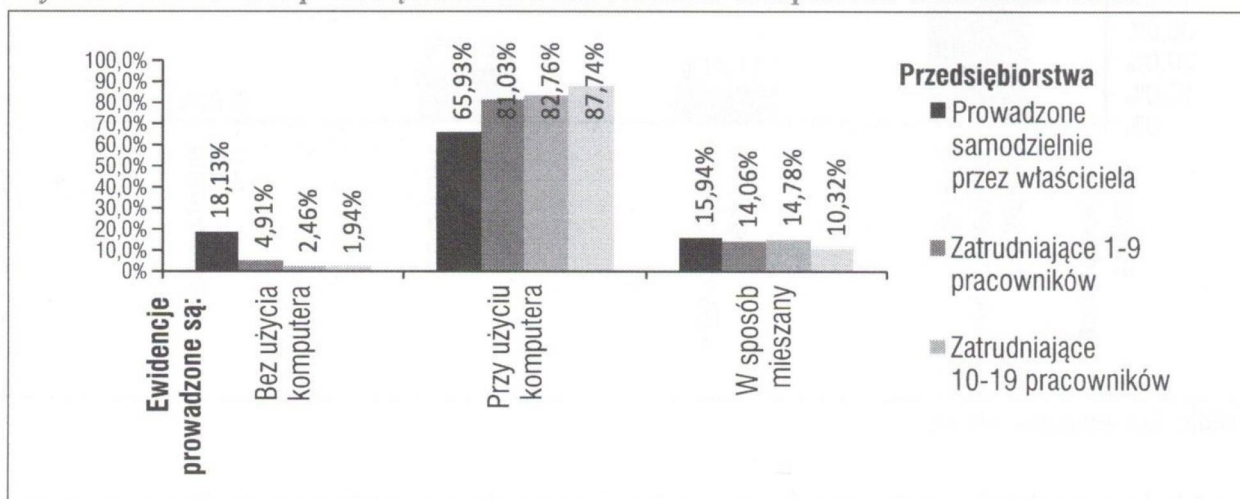
Tabela 9.9. Wybrane czynniki kształtujące wybór narzędzi prowadzenia ewidencji

Czynniki/cechy	Przedsiębiorstwa				Właściciela		
	System ewid.	Char. dział.	Zatrudnienie	F. cyklu życia	Wielkość miejsc.	Wiek	Wykształcenie
χ^2 empiryczna	49,86	15,18	58,58	17,84	16,20	23,11	24,13
χ^2 teoretyczna	12,59	12,59	12,59	15,51	12,59	12,59	21,06
T-Czuprow	0,1446	0,0792	0,1556	0,0799	0,0818	0,977	0,0840
C-Pearson	0,2208	0,1230	0,2366	0,1332	0,1270	0,1512	0,1544

Źródło: Opracowanie własne.

Wykresy 9.9 i 9.10 przedstawiają rozkład informacji na temat wykorzystania komputerów w rachunkowości dla dwóch najistotniejszych statystycznie czynników: wielkości przedsiębiorstwa i rodzaju prowadzonej ewidencji.

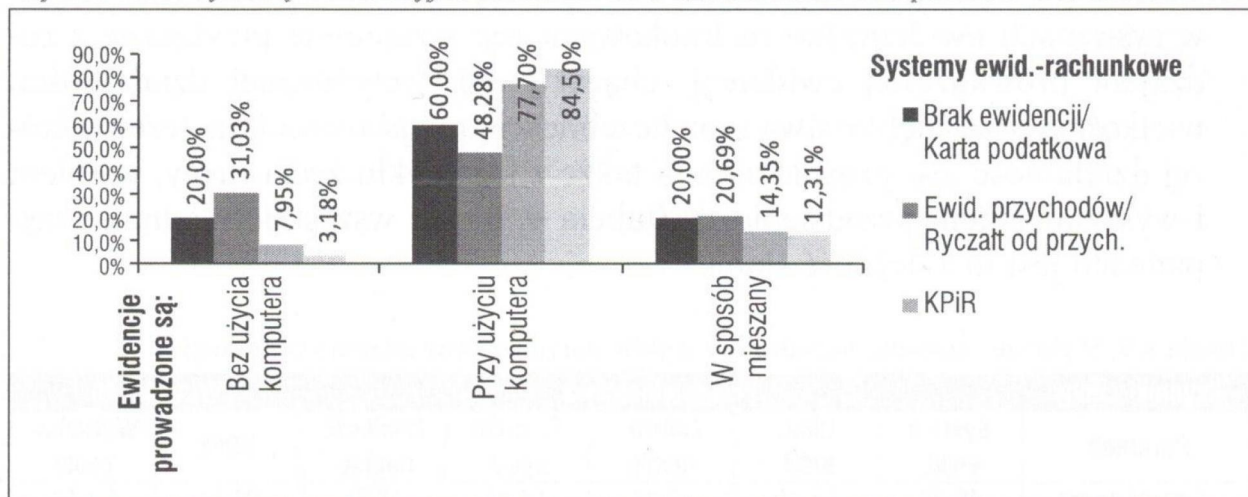
Wykres 9.9. Wielkość przedsiębiorstwa a zastosowanie komputerów w rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne.

Im większe przedsiębiorstwo, tym szersze zastosowanie komputerów w prowadzeniu ewidencji. Używa je 65,93% przedsiębiorstw jednoosobowych i aż 87,74% przedsiębiorstw zatrudniających 20-49 pracowników. Podobną zależność można zaobserwować dla różnych rodzajów prowadzonej ewidencji. Im jest ona bardziej skomplikowana, tym większy udział technologii IT w jej prowadzeniu. Ewidencje związane z kartą podatkową komputerowo prowadzi 60,00% firm. Dla ksiąg rachunkowych wskaźnik ten wynosi 84,50%.

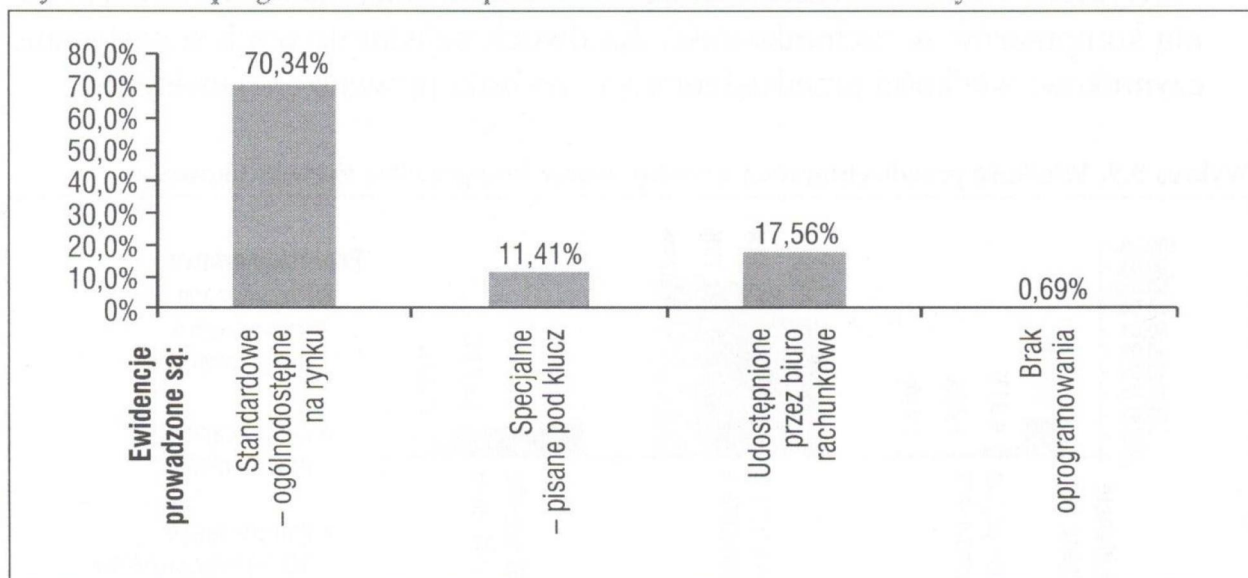
Wykres 9.10. Systemy ewidencyjno-rachunkowe a zastosowanie komputerów w rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane informacje na temat stosowanego przez badane przedsiębiorstwa oprogramowania komputerowego zaprezentowano na wykresie 9.11.

Wykres 9.11. Oprogramowanie komputerowe stosowane w sektorze małych firm w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

Małe przedsiębiorstwa wykorzystują w zarządzaniu informacją finansową głównie (70,34%) oprogramowanie ogólnodostępne na rynku z ustandaryzowaną funkcjonalnością oferowane przez czołowych producentów. Rządziej korzystają z oprogramowania wyprodukowanego na ich własne potrzeby (pisanego „pod klucz” – 11,41%). Duża część firm (17,56%) korzysta z oprogramowania udostępnionego im przez biura rachunkowe.

Tabela 9.10 zawiera obliczenia charakteryzujące korelację pomiędzy stosowanym oprogramowaniem a wybranymi cechami przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy. Współzależność tę stwierdzono dla płci przedsiębiorcy, fazy cyklu życia przedsiębiorstwa, okresu i charakteru jego działalności, ilości za-

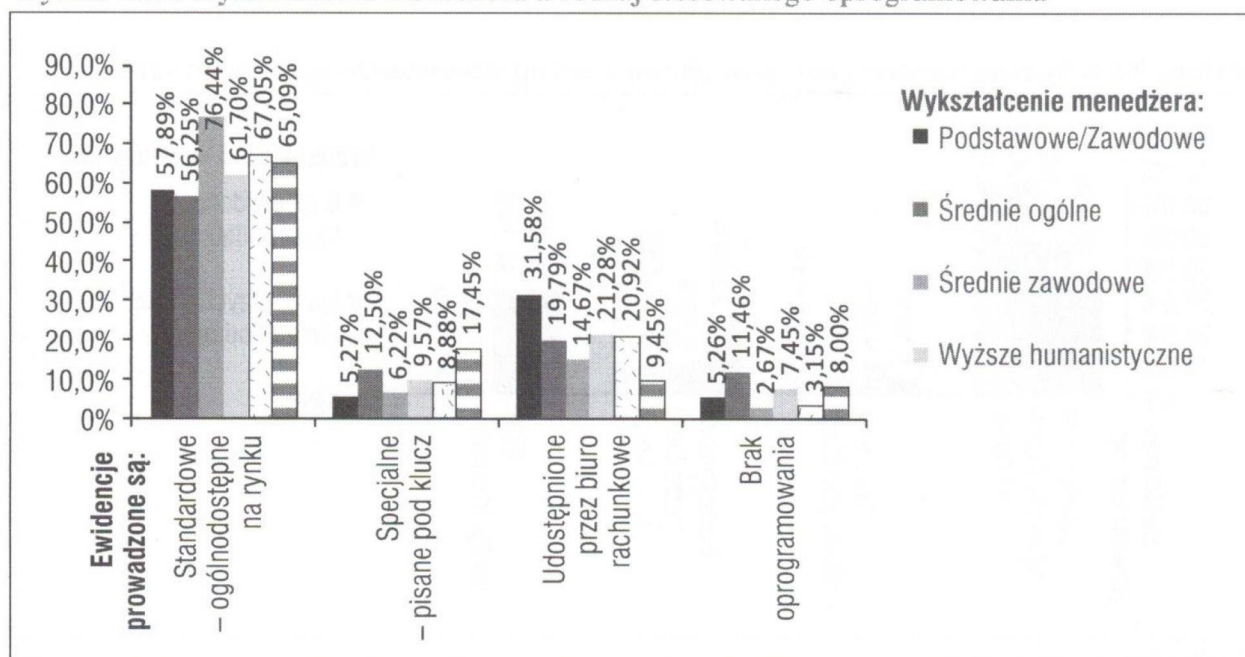
trudnianych pracowników, a także wdrożonego systemu ewidencyjno-rachunkowego oraz wykształcenia menedżera. Za istotnie wpływające na rodzaj stosowanego oprogramowania można uznać trzy ostatnie z wymienionych czynników. Wykresy 9.12-9.14 ilustrują owe zależności.

Tabela 9.10. Wybrane czynniki kształtujące wybór oprogramowania komputerowego

Czynniki/cechy	Przedsiębiorstwa				Właściciela		
	System ewid.	Char. dział.	Zatrudnienie	Okres działaln.	F. cyklu życia	Płeć	Wykształcenie
c^2 empiryczna	127,91	36,36	168,38	41,23	21,89	14,66	304,72
c^2 teoretyczna	16,92	16,92	16,92	16,92	21,03	7,82	25,00
T-Czuprow	0,2008	0,1060	0,2227	0,1129	0,0766	0,0886	0,2703
C-Pearson	0,3286	0,1806	0,3599	0,1919	0,1411	0,1158	0,4696

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 9.12. Wykształcenie menedżera a rodzaj stosowanego oprogramowania

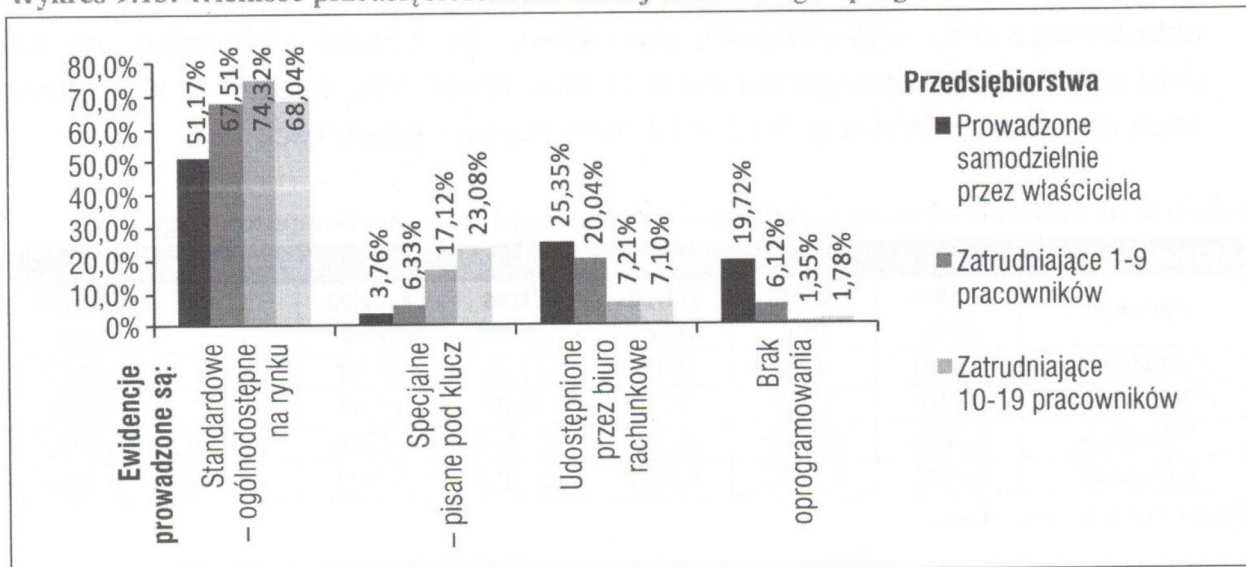

Źródło: Opracowanie własne.

Standardowe oprogramowanie wybierane jest najczęściej przez menedżerów ze średnim wykształceniem zawodowym (76,44%). Jest ono wykorzystywane przez 74,32% przedsiębiorstw zatrudniających 10-19 pracowników do prowadzenia głównie KPiR (68,42%) i ksiąg rachunkowych (66,33%). Ogólnodostępne oprogramowanie najrzadziej stosowane jest przez przedsiębiorców z wykształceniem średnim ogólnym (56,25%) w przedsiębiorstwach jednoosobowych (51,17%) do prowadzenia ewidencji skorelowanych z kartą podatkową (38,46%).

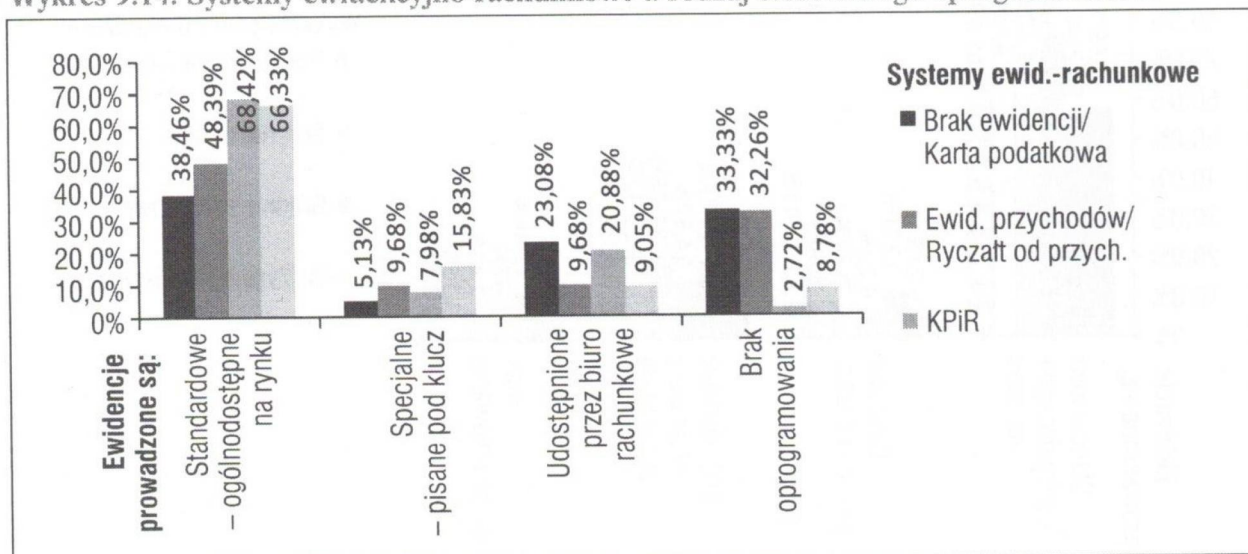
Oprogramowanie udostępniane przez biura rachunkowe ma najszersze zastosowanie w przedsiębiorstwach najmniejszych (25,35%), kierowanych przez osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym (31,58%) do pro-

Wykres 9.13. Wielkość przedsiębiorstwa a rodzaj stosowanego oprogramowania

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 9.14. Systemy ewidencyjno-rachunkowe a rodzaj stosowanego oprogramowania

Źródło: Opracowanie własne.

wadzenia ewidencji związanych z kartą podatkową (23,08%). Dość wysoki udział tego oprogramowania obserwuje się dla firm obowiązanych do stosowania KPiR (20,88%).

Największy udział oprogramowania tworzonego na wyłączne potrzeby konkretnego przedsiębiorstwa (pisanego pod klucz) obserwowany jest wśród przedsiębiorstw zatrudniających 20-49 pracowników (23,08%). Dość chętnie zlecają jego tworzenie menedżerowie z wykształceniem wyższym ekonomicznym (17,45%) do prowadzenia ksiąg rachunkowych (15,83%).

11,46% przedsiębiorstw kierowanych przez osoby z wykształceniem średnim ogólnym nie wykorzystuje żadnego oprogramowania. Najczęściej dotyczy to przedsiębiorstw jednoosobowych (19,72%), prowadzących najprostsze ewiden-

cje. 33,33% przedsiębiorstw opodatkowanych kartą podatkową oraz 32,26% firm opodatkowanych ryczałtem nie wykorzystuje żadnego oprogramowania.

* * *

Obowiązki ewidencyjne w sektorze małych przedsiębiorstw w Polsce można uznać za dość zróżnicowane. Wynikają one z określonej przepisami bogatej oferty form prowadzenia i opodatkowania małych firm. Przedsiębiorstwa te mogą wybierać spośród czterech podstawowych form opodatkowania dochodu oraz wdrażać i prowadzić cztery wynikające z nich systemy ewidencyjno-rachunkowe różniące się zakresem zbieranych danych i generowanych informacji.

Dane statystyczne wskazują, że strategie zarządzania informacją finansową małych przedsiębiorstw w przeważającej części opierają na uproszczonych systemach ewidencyjno-rachunkowych. Dominującym systemem jest podatkowa księga przychodów i rozchodów (ponad 60% firm). Duża część przedsiębiorstw korzysta z jeszcze głębszych uproszczeń ewidencyjnych związanych z opodatkowaniem ryczałtowym (prawie 30% firm). Oznacza to, że menedżerowie małych przedsiębiorstw godzą się na brak wielu istotnych informacji finansowych w procesie podejmowania decyzji.

Przeprowadzone badanie ujawniło, że wybór ewidencji zdeterminowany jest głównie wielkością przedsiębiorstwa i wykształceniem menedżera. Im większe przedsiębiorstwo, tym bardziej skomplikowana forma ewidencji. Po części zależność ta wynika z konstrukcji przepisów prawa, według których im mniejsze przedsiębiorstwo, tym większe może stosować uproszczenia. Z drugiej zaś strony, większe przedsiębiorstwa to większe i bardziej skomplikowane problemy, które wymagają od menedżerów lepszego przygotowania informacyjnego niż w firmach najmniejszych.

Menedżerowie bardziej wykształceni chętniej sięgają po systemy o większej pojemności informacyjnej, są bowiem świadomi potrzeb posiadania szerokiej palety informacji podczas podejmowania decyzji. Przedsiębiorcy o wykształceniu podstawowym i zawodowym decydują się zaś na systemy najprostsze, dostarczające najmniejszej ilości informacji. Interpretując te zależności należy pamiętać o pewnej współzależności zdiagnozowanych czynników – większymi przedsiębiorstwami kierują zazwyczaj osoby lepiej wykształcone i odwrotnie.

Przedsiębiorcy w większości przypadków nie są zainteresowani pozyskiwaniem informacji innych niż dostarczane przez obligatoryjne systemy ewidencyjno-rachunkowe. Ewidencje fakultatywne prowadzone są bardzo rzadko. Zaskakujący jest fakt, że najrzadsze ich wykorzystanie obserwowane jest dla przedsiębiorstw korzystających z najuboższych informacyjnie systemów ewidencyjno-rachunkowych.

Decyzje przedsiębiorców – komu powierzyć prowadzenie ewidencji są bardziej zróżnicowane niż te dotyczące wyboru jej formy. Najpopularniejszym rozwiązaniem w przyjmowanych strategiach jest outsourcing (45%). Niewiele jednak mniej przedsiębiorstw (35%) zatrudnia własnych księgowych i aż 17% menedżerów prowadzi ewidencje samodzielnie. Podstawowymi czynnikami, które wpływają na tego typu sytuację są: forma prowadzonej ewidencji, wielkość przedsiębiorstwa i wykształcenie menedżera.

Do prowadzenia ksiąg rachunkowych najczęściej zatrudniani są księgowi. Są oni pracownikami największych przedsiębiorstw, które zarządzane są przez menedżerów z wykształceniem wyższym ekonomicznym. Zarządzający z innym wykształceniem niż ekonomiczne najczęściej zlecają prowadzenie ewidencji biuram rachunkowym. Biura te z kolei trudnią się z reguły prowadzeniem ewidencji uproszczonych (KPiR, ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa). Samodzielne prowadzenie ewidencji przez właściciela dotyczy najprostszych jej form w przedsiębiorstwach prowadzonych jednoosobowo.

W większości przedsiębiorstw prowadzenie systemów ewidencyjno-rachunkowych odbywa się przy użyciu komputerów. Spotykane są również rozwiązania mieszane. Bez użycia komputera ewidencje prowadzone są jedynie w 6% przedsiębiorstw. W tym zakresie obserwuje się zależność, że im większe przedsiębiorstwo, prowadzące bardziej skomplikowany system ewidencyjno-rachunkowy, tym częściej używane są narzędzia IT. Jednak występują jeszcze jednostki, w których nawet księgi rachunkowe prowadzone są bez użycia komputera.

Najczęściej wdrażanym i użytkowanym oprogramowaniem są standardowe i ogólnodostępne produkty czołowych firm informatycznych. Prawie 20% przedsiębiorstw użytkuje oprogramowanie narzucane i/lub udostępniane przez biura rachunkowe. Około 10% przedsiębiorstw użytkuje programy napisane „pod klucz”. W tych przedsiębiorstwach zarządzają najczęściej osoby z wykształceniem wyższym ekonomicznym. Są to z reguły przedsiębiorstwa duże, prowadzące księgi rachunkowe. W przypadku przedsiębiorstw najmniejszych bazujących na uproszczonych systemach ewidencyjnych wykorzystuje się oprócz rozwiązań standardowych, oprogramowanie udostępniane/polecane przez biura rachunkowe. Z oferty tej korzystają z reguły przedsiębiorcy o wykształceniu podstawowym i zawodowym.

Streszczenie

Głównym celem opracowania jest prezentacja wyników badań empirycznych dotyczących strategii zarządzania informacją finansową stosowanych przez małe przedsiębiorstwa w Polsce. Badanie ukierunkowane było na rozpoznanie wykorzystania regulowanych polskim prawem obowiązkowych systemów ewidencyjno-rachunkowych i skorelowanych z nimi ewidencji fakulta-

tywnych. Ponadto, podjęto próbę ustalenia kto zajmuje się prowadzeniem ww. ewidencji oraz w jakim stopniu wykorzystywane są w tym celu technologie informatyczne. Badaniem objęto również analizę głównych, statystycznie istotnych czynników determinujących dokonywane przez przedsiębiorców wybory.

Badanie oparto o sondaż ankietowy przeprowadzony wśród menedżerów małych przedsiębiorstw w Polsce. W ocenie jego wyników wykorzystano głównie analizę struktury uzyskanych odpowiedzi oraz elementy analizy statystycznej. Prezentację wyników poprzedzono studium teoretycznym, na które składa się zdefiniowanie informacji finansowej wraz z omówieniem jej roli w zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz charakterystyka systemów ewidencyjno-rachunkowych stosowanych w sektorze małych firm w Polsce w kontekście ich pojemności i użyteczności informacyjnej.

Summary

Strategies of Financial Information Management in Small Enterprises in Poland. Research Results.

The main goal of this article is presenting results of empirical research concerning strategies of financial information management used by small businesses in Poland. The research was aimed at recognizing the use of recording obligations regulated by Polish law and filing system kept optional. In addition, the research had to give an answer who is responsible for keeping the above records and what is the use of information technology for this purpose. The research also involved an analysis of the most statistically significant factors determining the choices made by entrepreneurs.

The research was based on the questionnaire survey. It was conducted among managers of small businesses in Poland. In the evaluation of the research results the structural analysis of responses and components of the statistical analysis were used. The presentation was preceded by a theoretical study which consists of the definition of financial information with discussion of its role in enterprise management and the characteristics of accounting systems used in small enterprise sector in Poland in the context of their information volume.

Bibliografia

- Balicki A., Makać W. (1997), *Metody wnioskowania statystycznego*, Wyd. UG, Gdańsk.
Barańska Z. (1999), *Podstawy metod statystycznych dla psychologów*, Wyd. UG, Gdańsk.
Gościński J. (1977), *Zarys sterowania ekonomicznego*, PWN, Warszawa.

- Jaworski J. (2006a), *Dziś i jutro usług biur rachunkowych*, „Rachunkowość” nr 11.
- Jaworski J. (2006b), *Systemy ERP, czyli jak wykorzystać nowe możliwości e-rachunkowości*, „Biuletyn Rachunkowości i Finansów” nr 18.
- Jaworski J. (2007a), *Zmiany w potrzebach informacyjnych a polityka uproszczeń w rachunkowości małych przedsiębiorstw w Polsce*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, (red.) Sobańska I., Szychta A., Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Jaworski J. (2007b), *Nowoczesne technologie informacyjne w rachunkowości przedsiębiorstw*, [w:] *Finanse i rachunkowość wobec wyzwań procesów globalizacyjnych*, (red.) Głuchowski J., Patyk J., Sojak S., WSB w Toruniu, Toruń.
- Jaworski J. (2008), *Jak wykorzystać podatkową księgę przychodów i rozchodów do zarządzania małym przedsiębiorstwem*, „Rachunkowość” nr 9.
- Jaworski J. (2010), *Teoria i praktyka zarządzania finansami przedsiębiorstw*, CeDeWu, Warszawa.
- Makać W., Urbanek-Krzysztofiak D. (1995), *Metody opisu statystycznego*, Wyd. UG, Gdańsk.
- Martyniuk T., *Małe przedsiębiorstwo. Rejestracja – podatki – ewidencja – sprawozdawczość*, ODDK, Gdańsk 2009.
- Nogalski B., Karpacz J., Wójcik-Karpacz A. (2004), *Funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Od czego to zależy?* OPO, Bydgoszcz.
- Nogalski B., Wójcik-Karpacz A., Karpacz J. (2007), *Informacja warunkiem sukcesu małego przedsiębiorstwa*, [w:] *Sukces organizacji. Uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania UG” nr 2.
- Raport GUS (2008), *Działalność przedsiębiorstw sektora niefinansowego w 2008 roku*, www.stat.gov.pl
- Rokicka-Broniatowska A. (red.) (2002), *Wstęp do informatyki gospodarczej*, Oficyna Wyd. SGH, Warszawa.
- Ustawa z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (UPDOF), Dz.U. 51/2010 poz. 51 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (UPDOP), Dz.U. 54/2000 poz. 654 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (UOR), Dz.U. 152/2009 poz. 1223 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (ZPDOF), Dz.U. 144/1998 poz. 930 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (UoSDZG), Dz.U. z 2007 r., nr 155, poz. 1095 z późniejszymi zmianami.
- Wilmańska A. (red.) (2010), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008-2009*, PARP, Warszawa.